

Philippona, J., J. Kalkhoven & P. Opdam 1983. *De betekenis van vegetatiekenmerken voor bosvogelgemeenschappen*. Vogeljaar 31: 74-88.

Stefels, C. J. 1969. *Hakhout, een relict*.

Nederlands Bosbouwtijdschrift 41: 3-8.

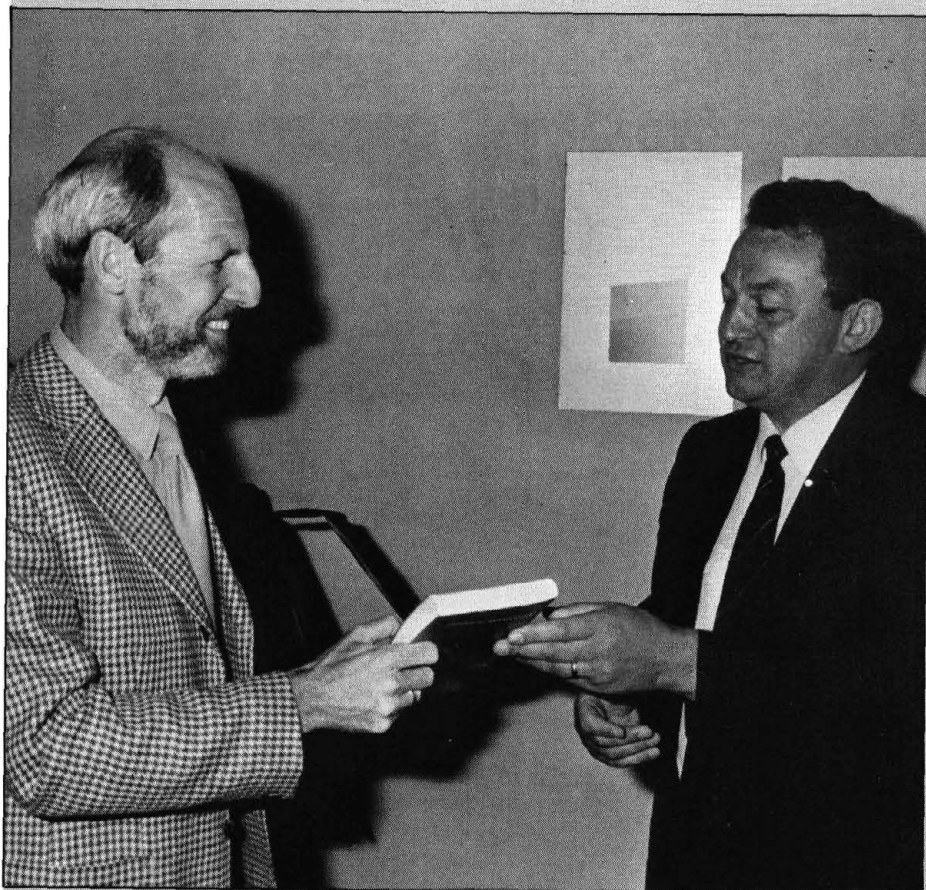
Westhoff, V. & M. F. Mörzer Bruyns 1964. *Hakhout*. DLN 67 (9): 189-196.

Summary

Ash coppice is a fast-growing, highly productive type of woodland, cut every 6-10 years (fig. 2, 4). It is grown in structurally very heterogeneous forest patches, in which small stands in different phases of development alternate with rows of trees. The shoots grow very fast and consequently vegetation structure changes rapidly during the coppice cycle. In the first and second season a luxuriant layer of high forbs grows between the stools (fig. 3). From the third season onwards the fast growing bush layer constitutes a nearly closed canopy, which reduces the plant cover in the lower vegetation layers. Succession in the breeding bird community reflects this rapid change in vegetation structure. In the first year bird species characteristic for high forbs and low shrub predominate; from the second year on the density and number of shrub species increases enormously, showing a maximum in the third and fourth growing season (fig. 5, 6). Later on the lower parts of the shoots become leafless, which results in a sharp decrease of bird density (fig. 6) owing to the disappearance of shrub species. Several species in the coppice use nearby grasslands as a feeding ground. The high proportion of the species in the bird community is caused by the frequent occurrence of strips of agricultural land between the coppice stands.

De auteurs danken dr. J. G. de Molenaar en drs. S. M. ten Houte de Lange voor het doornemen van het manuscript en hun waardevolle opmerkingen.

Drs. J. Th. R. Kalkhoven en
Dr. P. F. M. Opdam,
Rijksinstituut voor Natuurbeheer,
afd. Landschapsecologie,
Postbus 46,3956 ZR Leersum.

Minister van Landbouw en Visserij G. M. Braks overhandigt de nieuwe Flora Heukels / van der Meijden aan P. A. Bakker, medewerker van Natuurmonumenten, aan wie de Flora door de auteurs is opgedragen.

V. Westhoff

Nu juist honderd jaar geleden verscheen de eerste 'Flora van Heukels', onder de titel 'Schoolflora van Nederland'. Dit was een bewerking van Wünsche's 'Schulflora von Deutschland', een thans geheel vergeten werk. H. Heukels heeft in de loop van de door hem bewerkte drukken veel aan het oorspronkelijke werk toegevoegd. Later (doch niet eerst na de dood van Heukels in 1936, zoals in het 'woord vooraf' van de huidige uitgave ten onrechte wordt vermeld) zette W. H. Wachter de bewerking voort; de door hem voorbereide 11de druk der 'Geïllustreerde Schoolflora' verscheen in 1934, de eveneens door hem bewerkte 13de druk eerst na zijn dood (1946) in 1949. Zijn taak werd daarop overgenomen door dr. S. J. van Ooststroom, die tot 1977 nog zes drukken verzorgde. De reeds door Wachter ingeleide ontwikkeling van een schoolflora tot een flora van wetenschappelijke betekenis werd door van Ooststroom voortgezet, hetgeen mede tot uiting kwam in de wijziging van de titel 'Geïllustreerde Schoolflora' in 'Flora van Nederland'.

**Een nieuwe
flora van
Nederland**

in 1956 (14de druk). Deze ontwikkeling werd ongetwijfeld bevorderd door de omstandigheid, dat van Ooststroom aan het Rijksherbarium te Leiden verbonden was. De 'Heukels' werd zo al eens een flora van het Rijksherbarium. Als consequente voortzetting van deze gang van zaken is nu, na het overlijden van van Oostroom in 1982, deze jubileumuitgave samengesteld door een team van vier medewerkers van het Rijksherbarium.

Geheel nieuwe flora

Met voldoening kan worden vastgesteld, dat de nieuwe auteurs ten onrechte zo bescheiden zijn geweest zich wederom 'bewerkers' te noemen. In feite is er een geheel nieuw werk ontstaan, dat in alle wezenlijke opzichten een grote verbetering en een belangrijke aanwinst voor ons land genoemd kan worden. Zonder aan het vroegere werk tekort te doen mogen wij zeggen, dat wij nu beschikken over een flora van hoog wetenschappelijk niveau, te vergelijken bv. met de britse flora van Clapham c.s. of de belgische van J. E. de Langhe, doch tevens over een boek dat voor de praktische gebruiker niet alleen eenvoudiger te raadplegen is, maar ook veel meer relevante informatie verstrekt.

Het is wel te begrijpen, dat de uitgevers uit commerciële overwegingen de naam 'Heukels' meenden te moeten handhaven. Met 'Heukels' heeft deze flora echter weinig meer gemeen dan dat deel van de illustraties dat beter eveneens vervangen had kunnen worden (om financiële redenen bleek dit niet mogelijk). Dit is de Flora van Van der Meijden en medewerkers, die dan ook alle eer van dit voortreffelijke werk dienen te krijen.

Deze Flora kon gebruik maken van de in 1980 voltooid vijfdelige Flora Europaea, een mijlpaal in de systematiek van de Europese planten. De nieuwe Flora volgt in het algemeen de opvattingen van Flora Europaea, zowel in de systematische indeling als in de volgorde der families en genera en in de nomenclatuur. In een aantal gevallen hebben de auteurs evenwel niet de taxonomische zienswijze van Flora Europaea overgenomen, doch een meer conservatieve behandeling verkozen, waarin de betreffende genera en soorten minder ver worden opgesplitst (zie bv. *Festuca*, *Scirpus*, *Rosa*, *Gnaphali-*

um, *Euphrasia*, *Salix repens*.). Voorzover de recensent dit kan beoordelen, kan hij zich over het algemeen met deze opvattingen verenigen. Voorbeeldig is de geheel nieuwe behandeling van de varens door G. J. de Joncheere, specialist in deze groep.

Naamgeving soms gewijzigd

De nieuwe naamgeving zal vooral bij de oudere gebruikers veel ongemak veroorzaken (men zie bv. *Elymus farctus* i.p.v. *Elytrigia junceiformis*, *Leymus* i.p.v. *Elymus*, *Leucanthemum*, *Silene dioica* i.p.v. *Melandrium rubrum*, *Buglossoides* i.p.v. *Lithospermum arvense*, *Cymbalaria*, *Anagallis minima*, *Avenula*, *Lythrum portula*). Deze wijzigingen zijn m.i. evenwel onvermijdelijk; men kan slechts hopen, dat de naamgeving nu althans gedurende een generatie stabiel kan blijven. Soms is het weliswaar ook de auteurs te gortig geworden; zo is de Wilde Hyacinth gelukkig *Scilla non-scripta* gebleven en niet tot 'Hyacinthoides' omgedoopt.

De recensent betreurt echter, dat er bij deze revisie slechts één Paardbloem, *Taraxacum officinale*, is overgebleven. De indeling van dit vormenrijke genus in secties, zoals in de vorige drukken en in alle moderne Europese flora's, zou zinvoller geweest zijn; deze verschillen zijn niet moeilijker te onderkennen dan bv. die tussen wél opgenomen *Alchemilla*-soorten. Dat sommige tot dusverre onderscheiden soorten thans van deze rang vervallen zijn verklaard (bv. *Carex ligetica* en *Platanthera chlorantha*) zal ook niet door een ieder worden toegejuicht.

Een zeer ingrijpende en belangrijke wijziging betreft het schrappen van een groot aantal gekweekte planten, wier aantal in de vorige drukken geleidelijk toenam. De auteurs staan terecht op het standpunt, dat in een Nederlandse flora slechts die soorten thuishoren die hetzij inheems of ingeburgerd zijn, hetzij als verwilderde sierplant of adventief nog al eens worden aangetroffen; kortom alle soorten, die een argeloze gebruiker 'wild' kan achten.

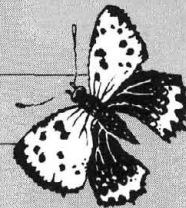
Bruikbaarheid is toegenomen

Een grote verbetering is voorts, dat de meeste figuren nieuw zijn getekend, en dat de weinig zeggende habitusplaatjes (die sinds de verschijning der moderne

plaatwerken met gekleurde afbeeldingen verouderd en overbodig zijn te achten) veelal vervangen zijn door een duidelijke illustratie van de diagnostisch belangrijke kenmerken, zoals de bloeiwijzen en urtjes van *Carex* en de aartjes van grassen.

Aan bruikbaarheid heeft deze Flora ook overigens aanzienlijk gewonnen. De terminologie is vereenvoudigd, en tevens veel duidelijker geworden dank zij de toevoeging van een groot aantal figuren over bladvoorm, bloeiwijze, groei vorm enz. Alle determinatiesleutels zijn herzien. Er is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van veldkenmerken, zodat de wat dorre en studeerkamerachtige geur van de oude 'Heukels' meer naar 'weer en wind' is gaan rieken (al kunnen we dit in onze huidige, door drijfmest, uitlaatgassen en fenolen verpeste atmosfeer moeilijk meer 'fris' noemen). De toevoeging van een determinatiesleutel voor grassen volgens vegetatie kenmerken betekent voor de gebruiker te velde een enorme aanwinst. Van veel waarde zijn de talrijke opmerkingen die de aandacht vestigen op overeenkomsten en verschillen met andere, niet zeer nauw verwante (en dus niet vlak in de buurt genoemde) soorten; men zie bv. de notitie over het verschil tussen jonge planten van *Chenopodium* en die van *Atriplex*.

Van nog groter belang acht recensent echter de zorgvuldige en ingrijpende modernisering van de gegevens, waardoor deze Flora als referentiebron aanzienlijk aan waarde heeft gewonnen. Een veertigtal taxa (m.b.t. inheemse en ingeburgerde soorten) zijn vervallen, en vijftien nieuwe opgenomen. De gegevens omtrent de verspreiding en de wijzigingen daarin konden dank zij het gelijktijdige werk aan de 'Atlas van de Nederlandse Flora' up-to-date worden gebracht, hetgeen volgens de snel voortschrijdende verarming en nivellering van onze flora vooral voor de natuurbeschermgebruiker onmisbaar is. Geheel herzien en aanzienlijk verbeterd zijn ook de standplaats-gegevens (oecologische vermeldingen), hetgeen grotendeels aan de veelomvattende veldkennis van de heer Weeda te danken is. De levensvormen (in de zin van Raunkiaer) zijn nu eveneens vermeld. Het aantal literatuurverwijzingen is aanmerkelijk uitgebreid. Het inleidende hoofdstukje over

111- Compositae / 55 Lactuca / 56 Mycelis / 57 Taraxacum

Opm. Naar de vorm van de stengelbladen kunnen 2 vormen worden onderscheiden [zie Watsonia 11 (1977) 331; id. 14 (1982) 59; Gorteria, l.c.]:

Bladen ongedeelde.
integrifolia Bogenhard

Bladen bochtig veerspletig.
serriola

Nootjes bij rijpheid (zonder snavel en pappus) 4.5 x 1.2 mm, kaal, breed gerand, diep paars tot zwart; onrijpe, verse nootjes geel tot oranje. Bladen meestal niet gedraaid, ongedeelde, de middennerf lange stekels of deze soms bij enkele bladen ontbrekende plaatsen. Adv.; vermoedelijk op enige plaatsen inburgerend. [Gorteria 10 (1981) 179] Uit W.-, Midden- en Z.-Europa.

L. virrosa L.

Gifsla

56- Mycelis Cass.

Fig. 111.89 *Mycelis muralis*

liervormig veerspletig, met grote, ongeveer 5-kantige gelobde eindslijp, er kaal, aan de voet pijlvormig stengel. Bloeiwijze pluimvormig, los. Bloemhoofdjes vlak, zon- d. 0.60-0.90. Juni-aug. Hemi. In loof- knotwilgen. Vrij zeld. in Kr, S, G, op Voorne, elders zeer zeld.; ont- d) Fig. 111.89. (1970) 151 - Fr: Dumort.

verward met 59 *Lapsana communis* Bl. Bladen, de sterke bladbehaaring en de

de plantengeografische districten van Nederland, dat in de achtereenvolgende drukken ongewijzigd werd overgenomen en zeer verouderd was, is thans zowel voor de kenners als voor de noviet een genoegen om te lezen. Even- zeer mogen de gebruikers Prof. Kalkman, de directeur van het Rijksherbarium, dankbaar zijn voor diens welkome inleiding 'Over systematiek en classificatie'.

Tekortkomingen

Voorzover van een recensent kritische opmerkingen verwacht worden, wil hij zich tot enkele beperken. Dat in zulk

talrijkere lintbloemen.

405

57- Taraxacum Weber - Paardebloem

Zie F.N. 4,9 (1975) en 4,10 (1982)

Opm. De taxonomie van het geslacht is uitermate ingewikkeld. Dit wordt veroorzaakt door het optreden van talrijke obligaat-apomictische populaties en het voorkomen van fakultatief-apomictische en van kruisbestuivende planten. De talrijke apomictische populaties worden vaak als soorten Noord- en Westeuropese paardebloemen neemt in de feite ook de mogelijkheid af om niet-ingewijden een eenvoudige samenvatting te geven van de taxonomische opvattingen in dit geslacht. Zo is het o.i. niet behandeld 'series' in het geslacht scherp van elkaar te onderscheiden. Wij menen daarom dat een uitvoerige behandeling van de kleinere taxa in deze flora achterwege moet blijven. Indien men uitvoerige gegevens wenst, moet men de 2 afleveringen van Flora Neerlandica raadplegen, ook voor verdere literatuur.

Fig. 111.90 *Taraxacum officinale*

1 Bladen alle in een rozet, gaaf of ingesneden- gelobd tot -gespleten, meestal van onderen zeer ij spinnewebachtig behaard. Hoofdjes

een nieuw werk tal van drukfouten voorkomen, is onvermijdelijk en moet op de koop toe worden genomen; in een interview met N.R.C. Handelsblad (16 juli 1983) heeft Van der Meijden reeds een belangrijke fout in zijn gras- sensleutel op blz. 472 vermeld, zodat hij naar zijn zeggen nu een stuk rustiger slaapt. Het is echter niet duidelijk, waarom het register een ingewikkelde code-verwijzing gebruikt in plaats van de normale verwijzing naar pagina's. Dat het daardoor zoveel korter kon blijven (volgens de auteur in genoemde recensie) is niet juist.

Een duidelijk tekort in een flora van deze kwaliteit is, dat het areaal van de soort niet wordt vermeld, al was het maar door generaliserende aanduidingen als 'atlantisch', 'atlantisch-mediterraan', 'subatlantisch', 'continentaal', 'boreaal' en 'boreo-montaan'. Op gevaar af de Friese lezers te vertoor- nen komt het mij voor, dat deze voor alle gebruikers zinvolle gegevens van meer waarde zouden zijn geweest dan de evenveel plaats beslaande, thans wél opgenomen Friese volksnamen.

Tenslotte betreurt de recensent het, dat de consequentie van de in 1967 door de redacties der drie Nederlandse flora's gezamenlijk ondernomen herziening der Nederlandse namen, te weten de daaruit voortvloeiende afspraak, ook latere herzieningen gezamenlijk uit te voeren, niet is nagekomen. De toen moeizaam en met aanzienlijke offers bereikte eenheid is nu weer verloren gegaan. Ik mag daarvoor verwijzen naar 'Wetenschappelijke Mededeling' nr. 157 van de K.N.N.V., getiteld 'De Nederlandse Plantennamen', die in het najaar van 1983 zal verschijnen. Inzake detailkritiek op nieuwe Nederlandse namen sluit ik mij aan bij de bespreking door D. Th. de Graaf in 'Nat. Hist. Maandblad' 72, 6/7, juni/juli 1983.

Uiteraard doen deze opmerkingen geen afbreuk aan de grote verdienste van deze uitgave. Zij dient in handen te komen van allen, die in onze flora en vegetatie belang stellen en er in hun werk mee te maken hebben.

De Minister van Landbouw, aan wie op 28 juni 1983 het eerste exemplaar werd aangeboden, heeft in zijn bij die gelegenheid gehouden toespraak de nieuwe Flora van veel belang genoemd voor het natuurbehoud. Moge dit belang door tal van gebruikers worden onderkend en moge het hun werk en streven ten goede komen. Een beter geschenk kunnen de auteurs zich niet wensen!

'Heukels - Van der Meijden': Flora van Nederland, 20ste druk, door dr. R. van der Meijden, drs. E. J. Weeda, drs. F. A. C. B. Adema en G. J. de Joncheere. 583 pag. Wolters-Noordhoff, Groningen 1983. Opgedragen aan Piet Bakker.

Prof. Dr. V. Westhoff
Postbus 64
6560 AB Groesbeek